

EMIGRAREA DINTR-O INSTITUȚIE CULTURALĂ ORĂDEANĂ

EMŐDI János

Cuvinte cheie: orchestră, viață muzicală, cultură, turneu, emigrare

Key Words: orchestra, musical life, culture, touring, emigration

Orchestra simfonică din Oradea s-a înființat în ultimul deceniu al secolului XIX, începându-și concertele sale ocazionale date pentru publicul orașului. Din diverse motive funcționarea ei a fost destul de intermitentă. Între cele două războaie mondiale câțiva ani ea a primit din partea primăriei orașului o mică sumă, un ajutor financiar mai mult simbolic, și a devenit instituție finanțată de stat, cu concerte regulate săptămânale, deabia în anul 1949.

Numărul muzicanților angajați între anii 1960-1970 era de 60-65, apoi a scăzut la 50, în prezent este de 78 persoane. Numărul personalului administrativ și ajutorilor oscila între 8-18 persoane. Dăm mai jos numele acelor angajați care după ce au lucrat aici o perioadă mai scurtă sau mai lungă au plecat definitiv în străinătate, ilustrând cum a evoluat acest proces de migrare pornit încă la începutul secolului și care a luat o amploare deosebită în timpul regimului comunist, în cazul unei instituții culturale orădene. Notăm că majoritatea emigranților au plecat între anii 1975-1989, an după care plecările din această instituție s-au întrerupt aproape total. Vom aminti și pe acei câțiva muzicanți care au plecat din Oradea la o altă orchestră din țară și de acolo au luat drumul străinătății. Despre cei plecați între 1949-1957 nu deținem date.

Între anii 1950-1970 în afara concertelor săptămânale de luni seara, orchestra a susținut și reprezentații cu programe alcătuite din arii celebre de operă sau operetă, în oraș, la cele două băi termale Felix și 1 Mai, cât și în alte localități mai mari din județ. Cântăreții care au evoluat cu aceste ocazii purtau titlul de "soliști ai Filarmonicii" chiar dacă erau angajați doar cu jumătate de normă sau erau plătiți ocazional. Pianistii erau angajați pe post întreg sau deasemeni cu jumătate de normă sau ocazional. Atât cântăreții cât și pianistii au colaborat deseori și la concertele de muzică de cameră, destul de frecvente pe atunci, ale membrilor orchestrei simfonice. Și dintre aceștia mulți au plecat din țară.

Orchestra populară "Dankó Pista - Bihoreana" înființată tot la sfârșitul anilor 1940, și care avea direcțiune-administrație comună cu orchestra simfonică, a avut în curând 24 de membrii, acest număr scăzând apoi cu timpul la cca. jumătate. Despre emigrările de aici avem date puține. Dintre soliștii vocali amintim pe Juhász Ilona care a evoluat pe câteva discuri acompaniată de orchestra populară, plecând apoi în Australia; pe Dukász Anna și Kovács Appolonia care au ajuns în Ungaria. Renumita cântăreață Papp Magda, angajata teatrului de stat, dar care a cântat mulți ani și în compania orchestrei simfonice și chiar populare a plecat deja ca pensionară.

La amplificarea procesului de emigrare din anii respectivi a contribuit și lipsa de muzicanți profesioniști de calitate din țările din vest, astfel cei care plecau aveau șanse

bune de a se putea angaja imediat, să-și asigure existența, baza materială pentru viitor. În acei ani nivelul învățământului muzical din România și alte câteva țări vecine era foarte ridicat, absolvenții de aici corespundeau cu prisosință cerințelor orchestrelor vestice. Mai târziu posibilitățile de a găsi locuri în orchestre s-au diminuat simțitor, totuși emigrarea nu a scăzut, mulți plecau și în aceste condiții, sperând să găsească orice alt serviciu, numai să nu rămână aici. După 1990 numărul muzicanților emigrați din fostele țări socialiste (de acum și din Rusia, Ucraina, Moldova) și din Japonia a ajuns foarte mare, în vest concurența pentru angajări a devenit acerbă.

Dintre cei plecați din Oradea anterior, numai câțiva au ales calea „ilegală”, fugind cu ocazia unor turnee ale orchestrei. Pentru a emigra colegii și-au făcut formele legale pentru plecare și după o perioadă de așteptare de circa 2 ani au putut părăsi țara. După 1970 au început turneele orchestrelor românești înspre vest. După primul turneu orchestra orădeană, spre deosebire de altele din țară, s-a întors cu numai o singură persoană lipsă din formație. Probabil acesta a fost motivul pentru care oficialitățile nu au pus nici în continuare piedici în fața turneelor vestice ale orchestrei, azi ea având în palmares multe zeci de evoluții în străinătate.

Într-un singur caz colegul fugit, după câteva luni de ședere în lagăr s-a întors definitiv în țară. Un altul, trombonistul Johann Rieder a plecat în Bulgaria, dar ajuns la granița turcă grănicerii bulgari l-au prins și l-au predat autorităților noastre. Datorită suferințelor din anii detenției, a murit scurt timp după eliberare. De notat este că dintre cei emigrați doar o singură persoană s-a răzgândit și s-a reîntors definitiv, ceilalți nu prea vin acasă nici măcar în vizită; este evident că i-am pierdut definitiv.

Au fost doar 2-3 cazuri când printre motivele plecării figura și dorința reală de „unificare a familiei”, în majoritatea cazurilor emigranții nu aveau rudeni în străinătate. De notat că ei erau în cea mai mare parte a cazurilor relativ tineri, aveau între 25-35 ani, mai puțini erau între două vârste. Printre ei erau și șapte perechi căsătorite, în două cazuri tată și fiu. Dintre statele care erau ținta preferată pentru emigranți, Germania se afla pe primul loc cu 41 de persoane primite, apoi Ungaria cu 23 persoane, urmează SUA (9), Australia (6), Israel (6) și Australia cu 3 persoane, etc.

Nu dorim să analizăm aici cauzele emigrării, acest lucru a fost făcut în scrierile mai multor autori. Am dorit doar să atragem atenția asupra unui caz extrem, pe care îl considerăm ieșit din comun. Față de numărul angajaților din instituția Filarmonicii, numărul emigranților este foarte mare: peste 100 de persoane! Se puteau forma alte două orchestre cu ei! Datorită acestui număr ridicat, a vârstei tinere a celor plecați și a faptului că aproape toți aveau studii medii și mai ales superioare, emigrarea lor a însemnat o pierdere uriașă pentru instituție și viața muzicală a orașului Oradea.

În decursul anilor, deseori muzicanții din țară își schimbau locul de muncă trecând de la o orchestră la alta, existând o evidentă fluctuație de cadre. Dacă la aceasta mai adăugăm și numărul mare de emigranți devine evident faptul că nu existau condiții suficient de optime pentru formare a unui colectiv bine încheșat, omogen, unde să se poată forma acele tradiții, calități care dau rangul și nivelul unei orchestre și concertelor sale. Faptul că orchestra din Oradea a atins și păstrat totuși un nivel remarcabil se datorează pe de o parte unui număr important de muzicanți foarte talentați din cadrul ei, pe de altă parte numeroaselor turnee pe care formația le-a întreprins în străinătate (cca. 70), membrii ei având astfel posibilitatea să-și deschidă mult orizontul din toate punctele de vedere, deasemeni să-și dobândească o mare rutină, o obișnuință a apariției pe cele mai diverse scene din Europa și chiar mai departe.

Lista emigranților

VIOARA I.

BRAUN VASILE (Israel), DEUTSCH N.(Israel), FARKAS ALADÁR (Germania), BÍRÓ LÁSZLÓ (Germania), TRIPA IOAN (Germania), FÁTYOL SÁNDOR (Germania), SZÍVOS BABA (SUA), BÓNÉ LAJOS (Germania), KOZÁK LÁSZLÓ (Germania), PERNER FERDINAND (Germania), GUI GÁBOR (Germania), VERES BORBÁLA (Germania), ILLE GYÓRGY (Austria), ILLE DOINA (Austria), BÁNYAI LINÉ ILDIKÓ (Ungaria), KOSZTÁNDI ISTVÁN (Ungaria), GURGUȚĂ ENACHE (Germania), TALPAN DUMITRU (Germania).

VIOARA II.

DÉNES AMÁLIA (Germania), VISKI KLÁRA (Austria), RADÓ LÁSZLÓ (SUA), MADÁU PETRU (Germania), MEGGYESI ÁGNES (Ungaria), LUKÁCS ADRIAN (Germania), NAGY ÁGNES (Ungaria), ARVA LUCIAN (Austria), BOGDÁN GYÖRGY (Germania), HORVÁTH ZAGYI KATALIN (Ungaria), MURZSA LAJOS (Germania), BUDA-PRECU MIHAELA (SUA)

VIOLĂ

SCHLINGER JÓZSEF (Israel), NAGY LÁSZLÓ (Germania), DÖMÖS SÁRI (SUA), COSTEA GABRIELA (Germania), BUTAN GHEORGHE (Elveția), ZAGYI SÁNDOR (Ungaria), GENCSY SÁRA (Ungaria), MIHAILESCU CIPRIAN (SUA), ISTIC CARMEN (SUA)

VIOLONCEL

ARDELEAN DEZSŐ (Ungaria), SENDERSKI COLOMAN (Germania), APOSTOL T. IOANA (Germania), SZABÓ GÉZA (Portugalia), GOGUCZ B. RÓZSA (Germania), VIRGINÁS ISTVÁN (Ungaria), FARCAS REVOCZKY MINODORA (Ungaria), MALIȚA DINU (Mexico).

CONTRABAS

MÁRKUS JÁNOS (Austria), BÖLÖNI LÁSZLÓ (Suedia), VARGA JÓZSEF (SUA), BERINDÁN PÉTER (Ungaria), BOGDAN GYÖRGY jun.(Germania).

OBOI

POP CORNEL (Australia), KÖNIG ANDRÁS (Germania), BOAR VASILE (Germania), LUPU VIOLETA (Turcia).

FLAUT

PECH LUDWIG (Germania), GRAF GÜNTHER (Germania), DÖMÖS ÁRPÁD (SUA).

CLARINET

KISS ALBERT (Ungaria), LÁSZLÓ JÓZSEF (Germania), FÜSTÖS GYULA (Ungaria), TUDORACHE ROMEO (Germania), DAVID SORIN (Franța).

FAGOT

VARGA GABRIEL (Elveția), ATYAI BRIGITTA (Germania), RUBEL N. (Anglia-Israel), VARGA ATTILA (Germania).

CORN

KORENSCHI ALEXANDRU (Rusia), MINCHIEVICI ERASMUS (Germania), POPESCU STEINWASSER NISTOR (Austria), GÜNTHER WELMANN (Germania), SALCZER ALBERT (Ungaria).

TROMPETĂ

TÓTH SÁNDOR (Izrael), ERDEI CORNEL (Germania), RAVAI LÁSZLÓ (Germania), LUPU IULIAN (Turcia), BOȘCA PETRAN HORAȚIU (Spania)

TROMBON

SCHISZLER ANTAL (Germania), PERNER JOHANN (Germania), PICIU MIRCEA (Germania).

TIMPAN

LOBOTKA PÁL (Ungaria), HAAR VALER (Germania).

HARFĂ

LEÉB ANIKÓ (Israel), HAAR RAISA (Germania)

PIAN-CELESTĂ

FEHÉR N. (Australia), LŐRINCZI JÚLIA (Ungaria), SCHMIDT MAGDA (Germania), MIHAI SIMONA (Grecia), ANDRÁSY KATALIN (Finlanda), GRÜNBERGER FOGEL NADIA (Israel), FARKAS PÁL (Ungaria).

ACORDEON

BOKA JÓZSEF (SUA).

SOLIȘTI VOCALI

LŐRINCZI LÓRÁND (Ungaria), JUHÁSZ ILONA (Australia), KOVÁCS TATÁR JUTKA (Canada), DUKÁSZ ANNA (Ungaria), KOVÁCS APPOLONIA (Ungaria), ANDRÁSSY GYULA (Ungaria), PAPP MAGDA (Ungaria).

DIRIJORI

SCHWAGER TOBIÁS (Israel), ERICH BERGEL (Germania), ACZÉL ERVIN (Ungaria).

PERSONAL ADMINISTRATIV

FARAGÓ PÁL (Bolivia), PARASCA VALERIA (Australia), VARGA EDITH (SUA), KOSZTÁNDI MELINDA (Ungaria), BARABÁS EDE (Suedia).

EMMIGRATION FROM A CULTURAL INSTITUTION – THE PHILARMONICAL ORCHESTRA - ORADEA

Summary

The article presents an extreme case when the number of the emmigrants became almost the double of the employees number in the institute.